

Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich

Buxoro davlat universiteti

Tasviriy san'at va Musiqa ijrochiligi

kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning musiqiy ijrochilik ustida mustaqil ishlashning ayrim xususiyatlari, ansamblida ijro etish ko'nikmalarini, notani varaqdan o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'z ijrosidagi badiiylikka erishish va uni talqin qilish to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: ansambl, notani varaqdan o'qish, klavir, aranjirovka, repertuar, applikatura, kamer-cholg'u, repetitsiya.

Аннотация: В данной статье рассматриваются некоторые особенности самостоятельной работы учащихся над музыкальным исполнением, развитие навыков ансамблевого исполнительства, навыков чтения нот с листа, достижения художественного исполнения и интерпретации.

Ключевые слова: ансамбль, читка с листа, клavier, аранжировка, репертуар, аппликатура, камерно-инструментальные, репетиция.

Ansamblida ijro etish o'quvchi talabalarga ko'p qirrali ta'sir qilishning cheksiz imkoniyatlarini o'z ichiga olgan jamoaviy ta'limning maxsus shaklidir. Ansamblida ijro etisgda nafaqat o'quvchi talabalarning kasbiy o'sishi muammolari, balki ijtimoiylashuv muammolari ham hal qilinadi. E. A. Anufriev ansambl sinfida o'qitishning o'ziga xos xususiyatlarini "Bir-birini istisno qilmasdan uzluksiz va betakror ilhom va aql-zakovatni namoyish etish orqali o'quvchi talabalar doimiy, shaxsan o'ziga xos muhim ma'nolarni o'z ichiga olgan yangi qadriyatlarni shakllantirish jarayoniga kirib ketadi"- deb izohlaydi.

Qiziqishlar asosida shakllangan jamoada talaba shaxsi yorqinroq va faolroq ko'rinadi. O'quvchi talabalarda ijro mahoratidan tashqari, jamoada ijro etish qobiliyati, muloqotga kirishish, hamkorlik qila olish kabi ijtimoiy sifatlar ham shakllanadi.

V. Ya.Lyaudisning yozishicha: "Innovatsion ta'lim madaniyati... ta'limning individual va guruh shakllarining diqqat markazida bo'lishi bilan bog'liq bo'lgan barcha ta'lim va shaxs rivojlanishining ijtimoiy mohiyatini yoritishga kuchli urg'u

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-06**

berishni. ... kundalik hamkorlik va ijodkorlik quvonchiga boy "jamoaviy" sub'ektdan individuallikning tabiiy o'sishini nazarda tutadi".

Ansambl ijrochiligining pedagogik imkoniyatlarini o'rganish jarayoni bizni - birgalikda musiqa ijro etishning ahamiyati hozirgacha to'liq aniqlanmagan, degan xulosaga olib keladi. An'anaga ko'ra, ansambl musiqasi to'rtta qo'l yoki ikkita pianino uchun maxsus yozilgan musiqiy asarlarni ijro etishni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, vaqt tanqisligi va talabalarning haddan tashqari ortiqcha yuk sharoitida o'qitishning jamoaviy shakli eng istiqbolli hisoblanadi va bu jarayonga musiqiy asarlarini o'rganish, musiqa matnini varaqdan o'qish, polifoniya va texnik jihatdan murakkab asarlar ustida ishlash kabi musiqiy faoliyat turlarini ham kiritish mumkin.

Ansamblda ijro etish jonli musiqa bilan umumlashishning eng samarali harakat vositalaridan biri bo'lib, o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni ijodiy faoliyat doirasida amalga oshirish imkoniyatini beradi. Ijrochilik muammolarini norasmiy, birgalikda muhokama qilish talabalarni yangi bilimlar bilan boyitadi, ularda "kasbiy o'ziga xoslik va mustaqillik tuyg'usini rivojlantirishga, kasbiy faoliyat mazmuni bilan bog'liq qadriyatlarni tahlil qila olishni shakllantirishga, o'quv jarayonini o'zi tashkil qila olishni takomillashtirishga" yordam beradi. Jamoaviy ishlash maktabidan o'tgan musiqachi oldindan fikrlash, oldindan ko'ra olish qobiliyatiga ega bo'ladi, har qanday sherik bilan o'zini qulay va erkin his qiladi, o'z kuchiga bo'lgan ishonchni anglaydi, sahna hayajonini engish masalalarini muvaffaqiyatli hal qiladi.

Notani varaqdan o'qish - ijrochilik san'atidagi eng asosiy ish turi bo'lib, u talabalarda uzluksiz o'z bilimini oshirish uchun eng qulay imkoniyatlarni ochib beradi. Notani varaqdan o'qish mahorati o'quvchilarga notanish musiqa matnini oldindan tayyorgarliksez o'qishga yordam beradi va musiqiy asar ustida to'laqonli ishlash imkonini beradi, bilimlarni doimiy ravishda boyitish va kengaytirishga, amaliyotda ijodiy foydalanishga imkon beradi. Yangi musiqa asari bilan tanishganda doimo paydo bo'ladigan o'ziga xos his-tuyg'uning ko'tarilishi musiqachining idrokini yorqinroq qiladi, bu musiqiy fikrlash qobiliyatini faollashtiradi, sezgi rivojlanishiga unumli ta'sir ko'rsatadi, ko'pgina eshitish, harakat va texnik rivojlanish hamda badiiy va ifodali ijro vazifalarini hal qilishda yordam beradi.

Musiqa asari matnini varaqdan bimalol o'qiydigan musiqachi qulay sharoitda bo'ladi, chunki u fortepiano uchun maxsus mo'ljallangan repertuar bilan bir qatorda opera klavirlari, simfonik, kamer-cholg'u va vokal aranjirovkalarini ham ijro eta oladi. Musiqani varaqdan o'qish ayniqsa pianinochi jo'rnavozchining kasbiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki ularining faoliyatlarida u repetitsiya jarayoni bo'ladimi,

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQUV
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-06**

yoki omma oldidagi sahna chiqishlarimi kontsertmeyster ko'pincha tayyorgarliksiz notanish vokal yoki cholg'u asarlarini chalishlariga to'g'ri keladi.

Musiqani varaqdan o'qish tuzilishi quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: vizual ("ko'raman"); eshitish ("eshitaman"); hist-uyg'u ("his etaman"); harakatlantiruvchi-introspektiv (o'z-o'zini kuzatishga asoslangan) ("Men buni qanday qilishni fikran tasavvur qilaman"); harakatlantiruvchi ("bajaraman"). Notalarni varaqdan o'qish jarayonida har bir element o'zi bilan bog'liq bo'lgan boshqasini elementni ruhlantiradi va natijada cholg'u asbobida yaxlit badiiy asar tasviri yaratiladi.

Musiqani varaqdan o'qishda psixologik komponent muhim rol o'ynaydi. Talabalarning cholg'u asbobisiz bajaradigan dastlabki ishi (ichki eshitish qobiliyati orqali o'qishi) judaham muhimdir:

- ✓ matnni o'qishda notama-nota emas, balki yaxlit tovushlar kompleksi bilan musiqiy-texnik formulalarni oldindan eshita olish qobiliyati;
- ✓ turli xil texnik usul va applikatura orqali erkin harakat qilish qobiliyatini rivojlantiradi;
- ✓ musiqiy matnni varaqdan o'qish qobiliyati musiqa mazmuniga, uning o'ziga xos xususiyatlariga e'tiborni qaratish imkonini beradi, bu esa ijroni yanada mazmunli, ishonchli, badiiy jihatdan ifodali qiladi.

Musiqiy materialning xomaki mazmunini o'rganish musiqiy faoliyatning zaruriy turlaridan biridir. Ushbu turdagi faoliyat varaqdan o'qish va dasturiy asarlarni o'rganish ishlari o'rtasida oraliq bo'lib, o'quv jarayoniga turli xil repertuarlarni jalb qilish imkonini beradi, mustaqil faoliyat uchun imkoniyatlar ochadi, talabalarning ijodiy energiyasini faollashtiradi. Garchi bu ish jarayonida talaba ishini texnik jihatdan yakunlash darajasiga olib chiqmasada, lekin uning asosiy texnik formulalariga va hissiy mazmuniga erishadi, tuzulmaning alohida elementlarini taqqoslaydi va solishtiradi.

O'qituvchining asosiy vazifasi o'quv jarayonini shunday tashkil etishdan iboratki, talaba maksimal darajada o'zining ijodiy salohiyatini aniqlashi, o'z imkoniyatlarini anglashi va ularni kasbiy talablari bilan bog'lay olishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. *Ануфриев Е. А.* Формирование навыков ансамблевого музицирования у студентов-бакалавров в образовательной среде вуза // Педагогика искусства: сетевой электронный научный журнал. – 2014. – № 2 [Электронный ресурс].

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-06**

URL: <http://www.art-education.ru/AE-magazine> (дата обращения: 11.01.2015).

2. *Ляудис В. Я.* Методика преподавания психологии. – 5-е изд. – СПб.: Лидер, 2007. – 192 с.

3. *So K., Kim J.* (2013) Informal Inquiry for Professional Development among Teachers within a Self-Organized Learning Community: A Case Study from South Korea // International Education Studies. P. 6, – No 3 [Электронный ресурс]. URL: <http://dx.doi.org/10.5539/ies.v6n3p105> (дата обращения: 15.01.2015).

4. *Mirshayev U. M., Mirshayeva D. A.* Formation, History and Stages of Development of Bukhara Maqom Art //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 429-433.